

CAMINS DE DOBLE SENTIT: RECEPCIÓ CRÍTICA DE MONTSERRAT ROIG

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquests papers és examinar la figura de Montserrat Roig en relació amb el concepte d'autoria, que ocupa bona part de les reflexions de la crítica feminista dels últims vint anys i és també un motiu important en l'obra assagística de l'autora. Part d'aquesta anàlisi passa, necessàriament, per la recepció crítica de la seua obra en el moment de ser publicada (els anys setanta i vuitanta) i el lloc que ocupa en obres que revisen la història de la literatura catalana, com també pel recent interès de la crítica literària feminista internacional en la seua literatura. Un últim apartat, sobre homenatges i treballs de recerca duts a terme en universitats de l'àmbit lingüístic i també a l'estranger, completarà el retrat dels itineraris, contradictoris sovint, de la crítica literària sobre l'obra de Montserrat Roig.

1. LA REIVINDICACIÓ DE LA DONA ESCRIPTORA

Quan Roland Barthes (1977) va proclamar la mort de l'Autor,¹ des de l'àmbit de la crítica literària feminista es van alçar algunes veus de protesta contra la pèrdua d'un privilegi, el de l'autoria, que sols recentment acabaven d'adquirir les dones escriptores. Nancy K. Miller (1988: 104) reivindicava la importància de la firma de dona (*female signature*); per a ella, les teories postestructuralistes del llenguatge denegaven a la crítica feminista un dels llocs on ubicar la reflexió sobre el gènere: el subjecte autorial.² Miller (1988: 106) argumenta

1. En l'article «The Death of the Author», del 1977, Roland Barthes postula la reducció de l'Autor a una entitat relativa i fragmentada, definible sols provisionalment a través del joc intertextual amb el lector.

2. Aquesta idea planteja una sèrie de qüestions: No hi ha cap altre lloc des d'on dur a terme crítica feminista? Hi ha textos produïts per escriptores no feministes que poden ser analitzats en termes feministes? On es troba el feminisme d'un text? en l'autor/a o en el text mateix? Per als debats generats per aquestes interrogacions, vegeu Eagleton (1996).

que la relació de l'autora amb el llenguatge, la tradició literària i la producció i recepció de textos és històricament diferent de la dels homes.

Elaine Showalter matisa el discurs de Miller advertint que amb l'Autor amb majúscula de Barthes el que mor és la institució, un model d'autoria segons el qual el significat és generat per una figura masculina autoritària, divinitzada, i que per a no desplaçar aquest significat a un nom de gènere femení —però amb idèntics atributs de poder— cal tornar a les nocions de polifonia i alteritat de Bakhtin (1981). La definició dialògica del jo efectuada per aquest autor presenta el subjecte no com a entitat, sinó com a relació canviant entre el ser i l'altre. Les identitats femenines acusen especialment aquesta inestabilitat del significat: fracturades i dividides en milers de fragments, són subjectes colonitzats, són les altres, les silenciades, convertides en objectes i fora del discurs i la cultura dominants (masculina i blanca). Les dones subjecte, com els subjectes colonials, escriuen dins i contra aquest procés d'*alterització* (Allen 2000: 160).

Montserrat Roig reflexiona, a propòsit d'aquestes qüestions, en *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*. Coneix la fragmentació del subjecte formulada per Bakhtin, i la relaciona amb l'adolescència: «El 'jo' s'ha esbocinat, t'has de reconèixer en els altres, en l'altre. S'ha acabat la invenció de l'harmonia» (1991: 53). Cita Mercè Rodoreda i afirma que, com ella, va començar a escriure «per escapar del tedi, del guió que t'han escrit, per recuperar el 'jo' perdut» (1991: 54). Reivindica per a la literatura l'autonomia, la individualitat del jo autorial, i ho explica en paral·lel a l'afirmació de la identitat durant el pas a l'edat adulta. En última instància, però, solament la fusió amb l'altre, amb el lector, arrodoneix i engrandeix l'obra literària. Ella mateixa es desautoritza com a significat últim de la seua obra i la lliura en mans del lector perquè en faça una de nova (1991: 58).

Per a Roig, el patriarcat es defineix i pren corporeïtat en la figura de l'Innominat, del Dictador que va condicionar profundament la seua percepció de la realitat, la seua presa de consciència com a part dels altres, dels vençuts: «Ell ens va definir i feina vam tenir per desdefinir-nos» (1991: 55). La subversió del discurs franquista és, de fet, una de les coordenades de la seua literatura. La professió d'escriptora s'origina, doncs, en la part silenciada d'un país escindit per una guerra que va imposar l'oblit com a premissa per a la reconciliació posterior. Roig no cau, però, en la trampa: més aviat, la recuperació de la memòria històrica de les dones dels vençuts és una de les forces motrius de la seua obra.

La reflexió sobre l'autoria femenina en *Digues que m'estimes encara que sigui mentida* va encara més enllà. Per encetar el procés de desdefinició citat abans, Roig es resisteix a l'*alteritat* imposada, a ser domesticada, dominada per la immanència de l'U. Usa un *nosaltres* per explicar que rellegim les històries de Salomé, Judith i Dalila; per recordar Pandora i Lilith. Subverteix així les

imatges femenines creades per homes, on ells aboquen les seues pors i els seus desigs, per arribar a la conclusió que «La dona *ja* no és, en relació a ells, ni santa, ni prostituta, ni mare. S'escapa a tota definició i mirem l'U com el nostre Altre, qui sap si la part fosca de nosaltres mateixes» (1991: 67).

Per a Roig, doncs, les coses han canviat: la paraula de dona ha convertit les dones que escriuen en creadores (1991: 66). Les dones escriptores *ja no són* «l'objecte passiu que necessita el diable per a tenir veu de subjecte, ni tampoc dones que escrivim perquè necessitem, *només*, expressar la nostra condició sexual» (1991: 66). I aquesta evolució vers l'autoria ha estat possible gràcies, en part, a la crítica feminista i la seua recuperació de la paraula literària femenina oblidada per la història en majúscules. «Ja sabem que parlem, que no som parlades» (1991: 68), afirma Roig. Ara bé, admet que encara hi ha molta feina per fer, que el treball arqueològic encara no les ha alliberades de la mirada masculina, amb el llenguatge de la qual continuen creant. En efecte, «no és fàcil trencar amb l'únic llenguatge que ha estat valorat, construir-se, a partir de la pròpia experiència i de les veus no reconegudes, veus sense cos, un propi codi lingüístic, unes imatges eròtiques inèdites» (1991: 69). En la recerca d'aquesta expressió individual se situa, precisament, l'obra de Roig.

Pel que fa a la crítica literària feminista, Roig la troba en un punt clau, més enllà de l'arqueologia literària: en el de la reivindicació del paper d'autora «en un món on se suposava que l'acte creador només era masculí» (1991: 69). I aquesta és la clau per explicar l'èxit de la seua literatura fora de les nostres fronteres, que ve a corregir una situació de negligència en l'àmbit autòcton. Vegem-ho.

2. ROIG I LA CRÍTICA A L'ESTAT ESPANYOL

En la mena de biografia reivindicativa que Isabel-Clara Simó fa de Montserrat Roig, el capítol «Escriure per no morir» (2005: 90) s'enceta amb una citació molt interessant sobre la percepció que Roig tenia de la seua pròpia reputació, de la qual podem extraure els punts següents: que Roig mai no es va sentir ben tractada a casa seua, que considerava que s'havia guanyat el respecte del públic i que l'escriptora ha de ser ambiciosa. Pel que fa a la primera qüestió, Simó afirma: «La crítica va ser sempre ferotge amb Montserrat Roig. No li perdonaven que tingués èxit, que fos dona, que fos bonica, que tingués molta més difusió que els pobres desgraciats que la menyspreaven» (2005: 91). Catherine Davies nota també aquest ambient advers en la seua obra *Spanish Women's Writing 1894-1996* (1998). Algunes ressenyes i comentaris que van seguir els best-sellers de Rosa Montero i Montserrat Roig els anys setanta i vuitanta acusen totes dues autores de guardar les convencions realistes passades de moda, limitar la seua narrativa a l'espai de la família i la llar, reflectir la seua

experiència autobiogràfica i restringir-se al món de les dones.³ Roig és conscient de tot això:

Quan vaig començar a publicar, se'm deia despectivament que jo feia novella realista, novella tradicional, passada de moda. Ara és el que fa tothom, començant pels qui m'ho retreien. [...] En aquell moment et deien que calia fer antinovella, la destrucció del llenguatge. A mi em feia molta gràcia, perquè per destruir una cosa ja no la faig. Si s'ha de destruir la novella, no n'escrivim i prou (Roig/Simó 1985: 89).

També discuteix la filiació autobiogràfica de les seues novel·les: «Ara l'escriptora ja ha evocat els records, els ha triats, els ha manipulat. Ha après a somriure quan la titllen d'autobiogràfica. Si sabessin com ha mentit!» (Roig 1991: 46). L'elecció del món de les dones com a escenari respon, així mateix, a una tria conscient, a la recerca arqueològica de les veus silenciades per la història.

Per a Isabel Clara Simó (2005: 92), la marginació de Roig i d'altres escriptors (com ella mateixa) del panorama intel·lectual a casa nostra és evident. En una entrevista del 1989, la mateixa Roig afirmava: «La crítica catalana està feta per homes» (Nichols 1989: 149). I això es manifesta en d'altres àmbits de la cultura, en una espècie d'invisibilitat oficial, tal com explica en una anècdota relacionada amb el seu primer llibre, *Molta roba i poc sabó... i tan neta que la volen*, guardonat amb el premi Víctor Català de narrativa curta del 1970. La notícia del premi li arriba mentre roman tancada amb d'altres intel·lectuals a l'Abadia de Montserrat, en protesta contra la brutalitat dels epígons de la dictadura. Roig recordarà després, amb ironia, que en la llista de persones tancades a Montserrat publicada pels periòdics no figurava cap nom femení: «Resulta que tots eren nois. Jo hi era! Ara resultarà que sóc un travesti?! Vam assistir-hi moltes noies» (Roig/Simó 1985: 24). Per a Roig, aquest tipus d'episodis revelen «que la cultura catalana que ha lluitat contra la repressió franquista també ha portat molt interioritzada un altre tipus d'opressió, l'opressió contra les seves pròpies dones» (Roig/Simó 1985: 24).

Per a la crítica literària d'aquell moment, els atributs femenins de Roig semblaven tenir més importància que el seu paper com a escriptora o intel·lectual. La bellesa física, les seues llargues cames, van ser més celebrades que la seua obra literària. Josep Pla va verbalitzar el que bona part de la crítica pensava: «Senyoreta, vostè amb aquestes cames vol escriure?» (Meroño 2005: 49). D'altres en parlaven amb diminutius: «Deien alguns que no ho feia pas tan bé escrivint. Relats eixamplaris. Petita burgesia. Món catalanet tradicional. Històries de donetes» (Meroño 2005: 197).

3. No tots els crítics d'aquell moment van menysvalorar les obres de Roig. Cal recordar l'anàlisi que Àlex Broch fa de *Ramona, adéu* dins *Literatura catalana dels anys setanta* (1980) (i més tard, el 1992, de *Molta roba i poc sabó* en *Serra d'Or*), obra que també apareix ressenyada per Enric Sullà (1973). Jordi Castellanos igualment s'ocupa d'*El temps de les cireres* en un article del 1977.

La mostra més evident de la negligència de la crítica literària canònica envers Montserrat Roig és la *Història de la literatura catalana* de Riquer, Comas i Molas. L'estudiosa Neus Real (1994) ho prova analitzant el desequilibri de proporcions existent entre la presència del gènere en el món narratiu de Roig d'aquests anys, d'una banda, i el paper que se li atribueix en aquesta història literària, de l'altra.

Isabel-Clara Simó enumera les acusacions que, segons una part de la crítica, justificaven l'èxit de Montserrat Roig. En primer lloc, li atribuïen mèrits, diguem-ne, extraliteraris: relacions personals que l'havien col·locada en una situació d'avantatge, per exemple, a la televisió. En segon lloc, veien en l'èxit de la Roig la protecció política del PSUC. En tercer lloc, l'acusaven de *popular*, que feia literatura de masses, de poca qualitat. Respecte a aquesta qüestió, una cosa era certa: «A la Roig l'estimava el públic» (Simó 2005: 95). Era una figura pública, una intel·lectual-escriptora multimèdia, segons la va definir Joan Carles Peris (Meroño 2005: 117), i un cert sector de la crítica no li ho va perdonar mai.

Finalment, se li va atribuir un pacte de complicitat amb el poder, sobretot en els darrers temps de la seua vida, quan va col·laborar activament amb el govern de Catalunya (aleshores dirigit per Convergència) en diversos projectes. «Escriure en català és ser còmplice de Pujol i de la Generalitat convergent!», exclamaven alguns (Meroño 2005: 196). I mentrestant, Montserrat Roig es mantenia al bell mig de les disputes polítiques d'aquells moments, en una posició ingrata i equidistant: «Contra el pujolisme conservador. Contra l'esquerra espanyolista. En favor del català. Respectuosa amb el castellà. Curt: ni amb els uns ni amb els altres» (Meroño 2005: 197). La seua projecció a l'estranger, el lloc que ocupava en el panorama literari eren, així, desacreditats.

En resum, estem d'acord amb Isabel-Clara Simó quan conclou que «el tret més característic del comportament de la Roig era que vivia com una persona lliure, com una dona lliure. I això, la intel·lectualitat catalana, d'un conservadorisme formal sorprenent, li ho va fer pagar» (2005: 130).

3. ROIG I LA CRÍTICA FEMINISTA ESTRANGERA

Pel que fa a la recepció crítica de Roig fora de les nostres fronteres, cal notar, primer, que en els últims trenta anys les escriptores de l'Estat espanyol han estat objecte d'una especial atenció de la crítica literària internacional, sobretot en l'àmbit acadèmic nord-americà.⁴ La perspectiva de les investigacions dutes a terme per estudioses distants en l'espai i llunyanes, per tant, als contextos so-

4. Catherine Davies (1998: 1) i Geraldine Nichols (1992: 17-18) coincideixen a constatar aquest lideratge de la crítica nord-americana en la publicació d'estudis i articles sobre les escriptores hispàniques els últims anys.

cioculturals en què naix aquesta literatura, és bastant objectiva. Però també tendeix a una mena de globalització de les lletres hispàniques que sovint passa per alt la complicada configuració nacional, la superposició de llengües, cultures i personalitats ben diverses que coexisteixen en el territori de l'estat Espanyol. És evident que hi fan referència, a la llengua de les obres estudiades i al lloc de naixença de l'escriptora en qüestió, però potser no distingeixen, per exemple, la genuïtat catalana o gallega. Geraldine Nichols (1992: 21) cita Linda Chown i planteja el problema de la incapacitat de les estudioses nord-americanes de desfer-se dels seus propis valors etnocèntrics a l'hora d'analitzar l'obra de les escriptores espanyoles. Fins i tot la mateixa Nichols no acaba de trobar la diferència que la catalanitat de Montserrat Roig estableix respecte de, per exemple, l'escriptora en llengua espanyola Esther Tusquets, en l'entrevista que fa a la primera el 1989.⁵ Christina Dupláu (1996) i Kathleen McNerney (1988a i 1988b),⁶ en canvi, accentuen el valor de la diferència històrica, cultural i social en les llengües minoritzades de la península com un factor determinant en la personalitat de les escriptores que hi escriuen. Per això cal tornar a plantejar-nos, amb Jaume Martí-Olivella (1993: 207-208), que

És, precisament, l'argument de la diferència el que ha fet del feminisme una autèntica força històrica. [...] Vet aquí, doncs, la contradicció: com pot mantenir-se viva una llengua minoritària, la catalana, si hom assumeix la 'indiferència' d'escriure en català o en castellà en nom d'una nova tradició —la feminista— que, insisteixo, està basada en el concepte del respecte a la diferència?⁷

L'atenció de la crítica internacional per escriptores com Montserrat Roig, però, no deixa de ser un símptoma de la seua projecció fora de les fronteres lingüístiques catalanes, principalment a través de les traduccions. A l'espanyol té tota l'obra literària traduïda (excepte el monòleg teatral *Reivindicació de la senyora Clito Mestres* i algun conte), i és a través d'aquesta llengua que ha assolit major projecció. Roig, però, no es mostra del tot satisfeta de les seues traduccions; a Geraldine Nichols, li recomana que la llesca en català. A l'alemany

5. En aquesta entrevista, Nichols (1989) insisteix a esbrinar quines són les influències que diversifiquen les carreres literàries de totes dues autores. Montserrat Roig accentua la seua identitat cultural catalana, i els interessos que se'n deriven, com a factor radicalment diferenciador.

6. Kathleen McNerney publica, el 1988, una de les primeres antologies d'escriptores catalanes contemporànies, titulada *On Our Own Behalf. Women's Tales from Catalonia*, i uns anys després insisteix en la idea de la doble marginació de les escriptores catalanes (i de les que escriuen en les altres llengües de l'Estat espanyol) en *Double Minorities of Spain*, editada amb Cristina Enríquez de Salamanca (1994). Entre totes dues, publica un article titulat «A Feminist Literary Renaissance in Catalonia», dins del volum *Feminine Concerns in Contemporary Spanish Fiction by Women* (McNerney 1988b), que dedica íntegrament a l'anàlisi de *L'òpera quotidiana* de Roig.

7. Aquest fragment procedeix del número especial que, el 1993, la *Catalan Review* dedica a Roig i a Maria Aurèlia Capmany, titulat «Woman, History and Nation in the Works of Montserrat Roig and Maria Aurèlia Capmany». Jaume Martí Olivella repassa la qüestió catalanisme/feminisme en l'article «L'escriptura femenina catalana: vers una nova tradició?» (1993: 201-214). Vegeu també Cristina Dupláu (1996: 109).

té traduïdes *El temps de les cireres* (de la qual existeix una versió en xinès) i *L'hora violeta*; al francès, l'últim recull de contes, *El cant de la joventut*; a l'hongarès, *Ramona, adéu*; a l'italià, *El cant de la joventut* (amb el títol d'un dels seus relats, *Amore e cenere*) i *La veu melodiosa*, llibre que també figura en portuguès i neerlandès.

Una de les primeres crítiques a reivindicar la riquesa de l'obra de Montserrat Roig és Anne Charlon, que hi dedica una atenció especial en el seu *La condició de la dona en la narrativa femenina catalana (1929-1983)* (1990). Charlon destaca, primer que res, la negligència de la crítica davant la narrativa escrita per dones durant la postguerra, opinió que comparteix amb la majoria de les estudioses del període, com hem observat. En segon lloc, constata que «la producció d'obres escrites per dones sembla netament més elevada que en països com França, el Regne Unit, Itàlia o els Estats Units, i que en la resta de l'Estat espanyol» (1990: 11). En tercer lloc, relaciona els factors de gènere i nació com determinants, per arribar a la conclusió que «el tret més característic de la prosa femenina catalana es la voluntat de trobar una solució comuna a la lluita catalanista i a la lluita feminista» (1990: 215).

Una altra obra fonamental en la reavaluació de l'obra de Montserrat Roig és la de Catherine Davies, que també lamenta el paternalisme amb què la crítica masculina va rebre les escriptores hispàniques dels setanta i es proposa analitzar-ne dues, Montserrat Roig i Rosa Montero, intentant superar les fronteres lingüístiques i nacionals que les separen i proposar-ne una lectura que les inserisca en una perspectiva més àmplia, global, que tinga en compte els aspectes de gènere per damunt de la resta. En aquest sentit, Davies cita Biruté Cipliauskaitė (1988), que relaciona Roig amb Doris Lessing, Olivia Manning i Jeanne Bourin, entre d'altres. Les raons de Davies per combinar Montero i Roig en un monogràfic conjunt són les següents: que representen la nova generació d'escriptores que publiquen durant la Transició, que escriuen novel·les realistes sobre les dones en la societat contemporània, que són periodistes de classe mitjana i d'esquerres, que tenen la mateixa edat i, sobretot, que es declaren feministes. Davies crida l'atenció, també, sobre el fet que Montero escriu a Madrid i en castellà, i Roig a Barcelona i en català. Aclarix, però, que Roig és bilingüe, i que han estat les traduccions al castellà de la seua obra de ficció les que li han donat projecció internacional. Ella mateixa declara usar les versions espanyoles de l'obra de Roig, perquè l'interessa més com a escriptora que com a catalana (1994: 8). Davies veu necessari divulgar Roig com a escriptora i feminista, per sobre de barres lingüístiques, per aplicar l'anàlisi intercultural propi de la crítica feminista actual (1994: 8). Això no obstant, reconeix i valora la connexió que en l'obra de Roig s'estableix entre la llengua, la identitat nacional i la construcció de la personalitat pròpia. Així, cita diverses declaracions de l'autora sobre aquest respecte (el castellà com a llengua de dominació, el català com a llengua d'amor), i observa la pèrdua de significat que es produeix en la traducció.

Christina Dupláu és la primera a dedicar a Roig un estudi monogràfic. En la seua *La voz testimonial en Montserrat Roig. Estudio cultural de los textos* (1996), Dupláu es proposa, tal com explica el subtítol del llibre, fer una aproximació a la seua obra literària i periodística com a mostra de literatura testimonial. N'enumera tres eixos temàtics: el testimoni de la memòria davant la falsedat de la història oficial, el de la quotidianitat en clau femenina i el de l'espai vital de Roig, Barcelona (1996: 13). Dupláu pretén

demostrar cómo la *marginalidad y periferia* de la voz testimonial también se halla presente en las culturas europeas que han sufrido imposiciones lingüísticas y culturales de nacionalidades vecinas o bien, en momentos de autoritarismo político como el fascismo, han sido condenadas al genocidio real y/o simbólico (1996: 13).

En aquest sentit, destaca el paper d'*Els catalans als camps nazis* com a «fuerte batalla contra la amnesia colectiva», que serveix a la reescriptura de la història de gran part d'aquest segle. Mercè Picornell, des de la Universitat de les Illes Balears, continua el fil encetat per Dupláu, i analitza una part de les obres de Roig i de Teresa Pàmies com a mostra de literatura testimonial, en *Discursos testimoniales en la literatura catalana recent (Montserrat Roig i Teresa Pàmies)* (2002).

4. HOMENATGES I MÉS

A hores d'ara la literatura de Montserrat Roig experimenta una revalorització sense precedents, gràcies en part als esforços de la crítica estrangera que acabem de citar. La popularitat que va tenir (i té) a casa nostra es va fer palesa en la quantitat d'homenatges i publicacions que van tenir lloc arran de la seua mort, entre els quals cal destacar el volum *A Montserrat en Homenatge/Homage to Montserrat Roig* (1992) i dos col·loquis: un de dedicat a la seua obra i a la de M. Aurèlia Capmany, i un altre titulat «Memorial Montserrat Roig». El 2002 va tenir lloc un altre simposi de revisió de la seua figura, «Montserrat Roig 1946-1991. Deu anys després», que va ser organitzat conjuntament per la UB, la UAB i la UPF.⁸

En l'actualitat, amb mesos de diferència, s'han publicat dues biografies de l'autora, les quals completen el *Retrat* que, el 2001, van publicar conjuntament Marta Pessarrodona i Pilar Aymerich. Es tracta de *Si em necessites, xiula. Qui era Montserrat Roig?* (2005), d'Isabel-Clara Simó, i la de Pere Meroño, que es titula *El goig de viure. Biografia de Montserrat Roig* (2005).

8. Hi van intervenir Narcís Comadira, Joan Barril, Carme Riera, Joaquim Molas i, al voltant de la taula rodona «Memòria i escriptura», es van reunir J. M. Benet i Jornet, J. M. Castellet, Dolores Oller i Manuel Vázquez Montalbán, entre d'altres.

D'altres mostres de la popularitat de Montserrat Roig són, per exemple, els diversos carrers i centres d'educació secundària que duen el seu nom, la biblioteca de Sant Feliu de Llobregat que ara acull el seu fons personal i els treballs de recerca internacionals que han prestat atenció a algun aspecte de la seua obra.⁹ En l'àmbit audiovisual, s'ha fet una adaptació de la seua obra en forma de producció televisiva, amb un títol significatiu, *Des del balcó*.¹⁰

CONCLUSIONS PROVISIONALS

En *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*, Montserrat Roig reivindica el jo autorial com una doble veu que subverteix la definició de la dona efectuada des de l'entitat patriarcal del franquisme. L'autora escriu per recuperar el jo perdut, però també per seduir el pare, per posar ordre enmig del caos i per ser estimada. Ella no pretén ser, però, significat últim de la seua obra: només amb la mirada del lector es completa i es negocia el significat dels seus textos.

Durant els anys setanta i vuitanta, un cert sector de la crítica literària catalana va rebre amb fredor i paternalisme les obres de Roig. L'exemple més clar de tot això és la poca importància que se li atribueix en la *Història de la literatura catalana*, que determina el cànon literari a casa nostra. Roig rebutja les acusacions que redueixen la seua obra a documents autobiogràfics, limitats a un petit món de donetes de l'Eixample, i reivindica el dret a manipular i filtrar els records, a mentir sobre l'experiència, a donar veu a la mirada femenina confinada dins les galeries barcelonines, a considerar política la visió femenina de la ciutat i la història. I malgrat els comentaris malintencionats que li atribuïen mèrits extraliteraris per explicar el seu èxit (la bellesa física, les relacions amoroses, la protecció del PSUC, la complicitat amb el poder), la veritat és que Roig es va situar sempre en una posició equidistant dels extrems, sense complaure ningú, fent ús d'una llibertat que no va agradar gaire a la societat catalana d'aquell moment, ben conservadora.

En una altra direcció s'orienta, però, la crítica literària feminista internacional, que s'ha dedicat a reivindicar el valor de la literatura de Roig. Algunes crítiques, però, perden de vista un aspecte fonamental de la seua literatura, la

9. Es tracta, per exemple, de la tesi doctoral de MELGAR-FORASTER SHAUDIN, *El discurso narrativo de dos escritoras contemporáneas de Barcelona: estudio de L'hora violeta de Montserrat Roig y de Para no volver de Esther Tusquets* (Universitat de Toronto) i de diversos treballs de recerca que l'examinen parcialment. Algunes novel·les de Roig, a més, figuren en programes de doctorat d'universitats estrangeres, com és *L'hora violeta* en la Washington University (St. Louis).

10. La telesèrie, dirigida per Jesús Garay, adapta tres novel·les de l'escriptora —*L'hora violeta*, *El temps de les cireres* i *Ramona, adéu*—, en una trama de sis episodis que recorre cinquanta anys en la vida de les dues famílies de Barcelona protagonistes d'aquestes primeres obres. Fins i tot hi ha una cançó dedicada per Lou Hevly a un dels motius més emblemàtics de la seua obra, la paraula *voraviu*, que es refereix a la màgia de les paraules, novament inventades des del fons de l'ànima.

llengua catalana com a font d'identitat; d'altres ho consideren important però prefereixen centrar l'anàlisi en les qüestions de gènere, i també n'hi ha que encerten a definir la lluita per conciliar totes dues qüestions (catalanitat i lluita feminista) com a eixos transversals en l'obra de Roig, juntament amb d'altres com la intenció testimonial.

En qualsevol cas, els homenatges i els congressos científics dedicats a l'autora (el nom de la qual ocupa carrers, instituts i biblioteques), l'adaptació televisiva d'una part de la seua obra i l'elaboració de diversos treballs de recerca sobre algunes de les seues novel·les revelen que, actualment, la seua figura és objecte d'una consideració i un respecte que, per descomptat, té ben meregut.

M. ÀNGELS FRANCÉS DÍEZ
Universitat d'Alacant

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALLEN 2000: Graham Allen, *Intertextuality*, Londres, Routledge.
- BAKHTIN 1981: Mikhail Bakhtin, *The Dialogic Imagination: Four Essays*, ed. Michael Holquist, Austin, University of Texas Press.
- BARTHES 1977: Roland Barthes, «The Death of the Author», dins Stepehn Heath (ed.), *Image Music Text*, Londres, Fontana, 142-148.
- BROCH 1980: Àlex Broch, *Literatura catalana dels anys setanta*, Barcelona, Edicions 62.
- BROCH 1992: Àlex Broch, «Els orígens d'una narrativa», *Serra d'Or*, núm. 382 (1992), 14-16.
- CASTELLANOS 1977: Jordi Castellanos, «Montserrat Roig i *El temps de les cireres*», *Serra d'Or*, núm. 213 (1977), 397-399.
- CHARLON 1990: Anne Charlton, *La condició de la dona en la narrativa femenina catalana (1939-1983)*, Barcelona, Edicions 62.
- CIPLIJAUSKAITÉ 1988: Biruté Ciplijauskaité, *La novela femenina contemporánea (1970-1985). Hacia una tipología de la narración en primera persona*, Barcelona, Anthropos.
- DAVIES 1994: Catherine Davies, *Contemporary feminist fiction in Spain. The work of Montserrat Roig and Rosa Montero*, Oxford - Providence, Berg Publishers.
- DAVIES 1998: Catherine Davies, «Introduction» a *Spanish Women's Writing 1894-1996*, Londres, The Athlone Press, 1-12.
- DUPLÁA 1996: Cristina Duplóa, *La voz testimonial en Montserrat Roig*, Barcelona, Icària.
- DUPLÁA 2000: Cristina Duplóa, «Vida, literatura y Barcelona: las tres patrias de Montserrat Roig», dins Iris M. Zavala (coord.) (2000): *Breve historia de la literatura española (en lengua catalana, gallega y vasca)*, vol. VI, Barcelona, Anthropos, 141-151.
- EAGLETON 1996: Mary Eagleton, *Working with Feminist Criticism*, Oxford, Blackwell.
- LOU HEVLY, *Voraviu*, <http://www.visca.com/music/louhevly/lyrics/toc.html>.
- MARTÍ OLIVELLA 1993: Jaume Martí Olivella, «L'escriptura femenina catalana: vers una nova tradició?», *Catalan Review*, vol. VII, núm. 2 (1993), 201-214.
- MCNERNEY 1988a: Kathleen McNerney, *On Our Behalf. Women's Tales from Catalonia*, Lincoln i Londres, University of Nebraska Press.

- MCNERNEY 1988b: Kathleen McNerney, «A Feminist Literary Renaissance in Catalonia», dins Roberto C. Manteiga, Carolyn Galerstein i Kathleen McNerney (ed.), *Feminine Concerns in Contemporary Spanish Fiction by Women*, Potomac, Scripta Humanistica.
- MCNERNEY 1994: Kathleen McNerney/Cristina Enríquez de Salamanca (ed.), *Double Minorities of Spain*, Nova York, Modern Language Association of America.
- MEROÑO 2005: Pere Meroño, *El goig de viure. Biografia de Montserrat Roig*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MILLER 1988: Nancy K. Miller, *Subject to Change: Reading Feminist Writing*, Nova York, Columbia University Press.
- NICHOLS 1989: Geraldine Nichols, *Escribir, espacio propio. Laforet, Matute, Moix, Tusquets, Riera y Roig por sí mismas*, Minneapolis, Institute for the Study of Ideologies and Literature, Hernán Vidal editor.
- NICHOLS 1992: Geraldine Nichols, *Des/cifrar la diferencia. Narrativa femenina de la España contemporánea*, Madrid, Siglo Veintiuno de España Editores.
- PESSARRODONA 2001: Marta Pessarrodona/Pilar Aymerich (2001), *Montserrat Roig. Un retrat*, Barcelona, Generalitat de Catalunya/Institut Català de la Dona.
- PICORNELL 2002: Mercè Picornell, *Discursos testimoniales en la literatura catalana recent (Montserrat Roig i Teresa Pàmies)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- REAL 1994: Neus Real, «El problema del gènere i la història literària: el cas de la narrativa de Montserrat Roig en la *Història de la literatura catalana*», *Lectora*, núm. 3, febrer de 1994. A internet, http://www.vilaweb.cat/media/imatges/AREES/biblioteca/1991/3/3_16.html.
- ROIG 1978: Montserrat Roig, *Molta roba i poc sabó... i tan neta que la volen*, Barcelona, Edicions 62.
- ROIG 1991: Montserrat Roig, *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*, Barcelona, Edicions 62.
- ROIG/SIMÓ 1985: Montserrat Roig/Isabel-Clara Simó, *Diàlegs a Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona / Editorial Laia.
- SIMÓ 2005: Isabel-Clara Simó, *Si em necessites, xiula. Qui era Montserrat Roig?*, Barcelona, Edicions 62.
- SULLÀ 1973: Enric Sullà, «Fuga en gris. Sobre Ramona, adéu!», *Serra d'Or*, XV (1973), 46-68.
- ZAVALA 2000: Iris M. Zavala (coord.), *Breve historia feminista de la literatura española (en lengua catalana, gallega y vasca)*, col. «Cultura y diferencia. Pensamiento crítico - Pensamiento utópico», vol. VI, Barcelona, Anthropos.

